

genomen wort: Waer als men se sonder soy eet / baegt sij spin af / en maect den buckel soo weech niet / dooz dien dat sij heur salpeterachticheit in het water afgelept heeft. Van het doedfel dat van de Beete comt / van welke soorte van Beete dattet oock zij is heel wepnich / lae bijnae geen niet allen: ende tegene dattet geeft. en is geen sijn soo goet als tegene dat de Lantouwe pleegt sij te hengen. Top van de Beete in de neuse gedaen ende ooghjaelt / treet de sijnmerckheit sachtelijc uit den hoofde: en sijnwert soo de hersenen / en opent de verstoptheit vanden neuse. Water daer de wortelen ende de bladeren van Beete in gesoden zyn / doet de schellen ende neten vanden hoofde vergaen / almen thooft daer mede wasschet. De Wortel van Beete / nae dat heur schoffse een wepnichshen afgeschraep is / van onder n't fundament gefett als een suppositorie / verweert de darren oock tottet wthuyben der onsupperheben / ende maect den buckel weech: insonderheyt als sij niet wat Sauts besmaect wort. 2. De Koode Gemeyne Beete is mededelachtich van eenige stamentrekinge: en maect den buckel soo weech niet: ende en is soo goet niet om in sijn te gewycken. 3. De Wortel van Koonsche Koode Beete inde Witte versche maenden met sijn ende Saut bewaert / oft oock versich gesoden zijnde / ende als ander Salact met Olie ende sijn / ende somtijts oock met Peper oft anders gelijch de gemeyne Koode Caroten / op tafel gheboest / is een goede ende smaechelijche sijnse.

BIIVOEGSEL.

De Beete is hier te lande niet van naam Wermoes getoeg bekent. De Witte en meer gemeyne soorte hier in hooch Duytsch Weiler Mangolt: in Fransos Beete blanche, oft loite blanche: (want den ghemeen Walschen ende Franschen naam is Du Jor, Iote, Poerec, Bece) in Latijn Beta alba: in Itaenisch hierola bianca, in Spaenisch oock wel bleada, in Engelsch Witte beete. Dese heeft gele bloemkens sterckens staende of bleek groen. Sommige hertens Cicla, maer niet Cicla, inde Apotiken. Het saer is claer / swart / in groene ballekens beloten / hardt ende vordt. Beete met doncker groene bladers, is de Witte van gedaente gelijch: dan de bladers sijn byngroen: daerom wort sij oock van sommige Swarte beete gheheten: ende is hier van Dodonæus oock enaderels vermaent. De Gemeyne Koode Beete wort oock somtijts in Latijn beta nigra gheheten: in hooch Duytsch Roter Mangolt, in Fransos Beete rouge: dan Lobel beta rubra vulgarior. De Italiaenen noemense hierola nigra. Wilt ghy Koode Beete hebben / bespraepse met Koode Wijn droeffem: oft plaense daerse beete Sonne heeft. De Werde soorte van Beete oft Koonsche Koode Beete heet oock beta nigra romana, in Engelsch Redde beete. Dese heet in Italiaenisch hierola rossa. Candische beete, in Latijn beta cretica, semine aculeato heeft heel scharp stekende saer. beta malva cea is de Sphagie. beta silvestris Tragi, is de Spira / in hooch Duytsch Wald Mangolt gheheten. Water beete, in Latijn beta aquatica, wass in de beekkens: ende is de gemeyne ghelijch: dan de stekens en de ribbekens van de bladeren sijn meestendel roet. De wortelen sijn swarte beefselingen. Vilde Zee-beete, in Latijn beta bluetris spontanea marina, groept van selfs op ladelachtige plaetsen aen de Zee gelygen seyt Lobel hebbende doncker groene bladers: die smaller ende dicker sijn: dan vanden anderen: ende heeft eenen sauten ende salpeterischen smact: Anders is sijn den anderen heel gelijch. Vilde beete van de Italiaenen, in hert taete hierola seluaggia gheheten / is de Plumbago, of een soorte van Limonium, elders beschreven. Noch van de crachten van de Beete. De Beete een wepnich gesoden / maect den buckel weech / te wten de Witte: maer seer gesoden / ende met sijn gegeten / slopt den sijn. Doozts al ist sake dat Dodonæus hier seyt dat de Beete coude en docht is / nochtans hebben sommige willen vercharen dat sij warm eff djoog is: om dat sij eenige salpeterachticheit in heur heeft: dan gemerckte de selve seer heeft afgesonbert can woerden salmen de reden van Dodonæus boog best houden. Sommige Italiaenen seggen dat sij djoog is ende warm inden derden graed. Sij vijnse seer tegen de verstoptheit van de Leyer / insonderheyt met sijn waer ende sijn gegeten. De wortel wort in herte affchen gelvaden ende gegeten / om den stanch vanden aessen / ende mont / ende den quaden reuck van t Looch dat men geet herte wech te nemen: ende daer toe wort sij winter in sijn / Olie en Saut bewaert. Saut wort de wortel / ende met die affchen ende homich ende Saut wort den suppositorien gemaect dooz de songe kinderen die met de woumen nequel sijn. Constantinus seyt in sijn Lantouminse dat de wortel van Beete gesoden ende in Wijn gelept / dan selven in dzy nren tijes suur maect / ende in goeden sijn bes

andert. Castor Durante seyt dat hier wortelen van Beete vol schoon geschapt ende gesooten: in roet pout Wijn ghelept / dan den selven in een ure tijes goeden sijn maect. Som saken in den neuse: om te doen niesen: eest wat gecroet zijnde. Water daer Beete bladeren in gesoden sijn / neemt dat reuck sel van de hant wech: ende geneest de cackhelen. Men siet de wortel oock in Looze om het hant daer mede supber te maecten. Van de wortel van Koode Koonsche Beete wort meest in sijn gebuyck / te wten eest gesoden / oft onder de beete af schens oft in den oven gelvaden / en daer nae in dunne schiffkens gesoden: ende met sijn / Olie ende Saut / ende Peper oft Sember geeten. Men sietse oock wel eest / ende daer nae sijnbrinse in slucken / ende men septe te wepcken met Saut in stercken sijn / om daer nae met het gejaet te eten: om den appetijt te verwecken. Sij wort gehouden dooz een seer goet salact dooz de gene die grabelachtich sijn: dan sij doet som te sterckelijc pissen. Top van Witte Beete gedroncken / maect camterganch / en supbert de mage: Maer en mach niet te veel gebruyt worden: want anders soo beswaert de mage. Van supren ist goet om de eldigen die van coude gecomen sijn te genezen. Selve sap met huenich vermengt / ende met de neuse garen op getroken / verweert de pyne vanden hoofde. Inde ooren gesoden / verweert de pyne daer van / ende doet het ruyten vergaen. Men de tanden gehouden / stilt den tantsweer. De bladeren van Beete rauw gesoden / ghenen de witte schelkerachtige plaeken des lichaems: daer op ghelept / als de plaeken te voren met Salpeter gebruyden worden. De selve bladeren rauw gesoden / sijn oock goet gelept op de boogstende / wercingen / ende op de quade schoffheden des hoofts: als t hant wadant. De bladeren van Beete gesoden / sijn oock goet ghelijc een plaecter gelept op de berchanchheit / ende op t wilt bier / ende op de bloestweeren. Beete dooz sijn gebuyck / is seer goet den miltstuchtigen: want sij opent de verstoptheit van de sijn. De selve rauw genaunt / ende dat sap op t calli hoest ghestecken / doet het hant weder groeyen. De Koode Beete met Linsen gesoden / ende dooz sijn genomen / slopt den buckel / eer dan sij hem wech soude maken: de wortel slopt noch veel meer: heel anders dan de Witte. Top van de wortel van Beete is goet tegen de beten van de seynige dieren. De Apotekers sijn seer te verisen die de Beete in stede van Water ghebruycken / als Lobel in t langhe berdon: ende de Water in stede van Beete: twelck noch erger is: want Water heberft en verrot inden sijn: om dattet daer te lange in dlyst / twelck de Beete niet en doet / die dooz heur salpeterachtige cracht haest nederwaerts gaet / insonderheyt de Witte oft Gemeyne Beete. Witte Beete gesoden / ende met rauw Looch gegeten / is goet tegen alle soorten van woumen: sij doet water maecten: ende geneest den buckelloop ende de geelucht / seyt Plinius. Top van Witte Beete beneemt het loopen van de ooghen / op t voothoofte gekreken: ende geneest oock wilt bier: als daer een wepnich sijn onder gemengt is. Top op t hooft ghestecken / doet de Lupsen ende Heten sterben.

HET VII. CAPITTEL. Van Koolen.

Gelachten. De gelachten van Koolen sijn tweederhande / soo Dioscorides de selve beeyt heeft. Een Cam / en een Wit: by halven het Werde Zee-gelacht / dat by het ghelacht van de Helxine oft Winde hooft / daer wij in ons x i i Boeck van ghehandelt hebben / in het Capittel van de Ze Winde. Theophrastus maect dzy gelachten van Koolen: het een Geronckelt: het ander Effan: ende het derde Wilt. Cato / den selven Theophrastus naevolgende / verhaelt oock dzy soorten van Koolen: De eerste / seyt hij / is effen ende gelatt / groot / met bryede bladeren ende enen grooten steel: De ander is geronckelt: De derde heeft cleyne stelen / ende is teer / en de scharpste van smact. De selve berbeplinge heeft Plinius oock gehouden / als blijkt wt het 9 capittel van sijn 20 boec: daer hij seyt dat de outste Grieken de Koolen in dzy gelachten berdepleit hadden / te wten in de geronckelde / de effene / oft gheladde / ende de ander / die epgentelijc Crambe heet: Dan in t 19 boeck heeft hij daer noch meer ander gelachten by geboegt / te wten de gene die hij de naevolgende naemen geeft / Tritanum, Cumanum, Pompeianum, Brutianum, Sabelicum ende Lacurrium: die nu ter tijt niet ten vollen bekent en sijn / ende misschien van de ander nergens in dan allen in de beranderinge der plaetsen daer sij groeyen / en versjillen.

Sroote Koode Koolen.

Seronckel de Koolen.

Koode Slijt Koolen, oft Koolkens.

Schackel de Koolen.

